

## สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
คำอุทิศ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์	6
3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
4. ขอบเขตของการวิจัย	7
5. นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	7
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
1. แนวคิดเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น	9
2. แนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม	27
3. แนวคิดสิทธิชุมชน	29
4. แนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ	33
5. แนวคิดนิเวศวิทยาการเมือง	38
6. ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	42
7. กรอบแนวคิดการวิจัย	53
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	59
1. พื้นที่วิจัย	59
2. หน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์	60
3. ระยะเวลาของการวิจัย	60
4. ผู้ให้ข้อมูล	61
5. วิธีการและเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล	62

## สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
6. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม	69
7. การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล	73
8. การนำเสนอข้อมูล	76
บทที่ 4 ผลการศึกษาวิจัยและอภิปรายผล	77
1. ข้อมูลพื้นฐานบริบทชุมชน	77
2. ระบบการผลิต และการเปลี่ยนแปลงการผลิต	100
3. ภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรแหล่งน้ำขนาดเล็ก	109
4. สรุปรูปภาพรวมเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการก่อเกิด การดำรงอยู่ และการผลิตซ้ำ เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาด้านต่างๆ ในการจัดการทรัพยากรแหล่งน้ำขนาดเล็กในรูปแบบสาย	256
5. สรุปรการอภิปรายผล	283
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	291
1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	291
2. ระเบียบวิธีวิจัย	291
3. สรุปรผลการวิจัย	293
4. ข้อเสนอแนะ	300
บรรณานุกรม	305
ภาคผนวก	311
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ให้ข้อมูล	313
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	323
ภาคผนวก ค ปฏิทินการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ และการใช้แรงงาน	337
ภาคผนวก ง ลำดับเหตุการณ์สำคัญที่เกิด และส่งผลกระทบต่อชุมชน	343
ภาคผนวก จ ช่วงเวลาการปรับเปลี่ยนการปลูกพืชจากอดีตถึงปัจจุบัน	349
ประวัติผู้เขียน	353

## สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงพัฒนาการการใช้ประโยชน์จากระบบการจัดการน้ำรูปแบบฝาย ของกลุ่มผู้ใช้น้ำจากฝายต่างๆ	110
ตารางที่ 2 ลำดับเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้น และส่งผลกระทบต่อชุมชนตาม คำบอกเล่าของชาวบ้าน	345
ตารางที่ 3 แสดงช่วงเวลาในการปรับเปลี่ยนการปลูกพืชจากอดีตถึงปัจจุบัน	351

## สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แสดงกระบวนการเกิด และการสืบทอดภูมิปัญญาไทย	16
ภาพที่ 2 แสดงกระบวนการสร้างความรู้ของชุมชน	18
ภาพที่ 3 แสดงวงจรความรู้ระดับต่างๆ	21
ภาพที่ 4 กรอบแนวคิดในการวิจัย	57
ภาพที่ 5 แผนที่แสดงที่ตั้งหมู่บ้าน การใช้ที่ดิน และฐานทรัพยากรดิน น้ำ ป่า บ้านวังสาวบ	83
ภาพที่ 6 ปฏิทินงานบุญประเพณีในรอบ 1 ปี บ้านวังสาวบ ตำบลวังสาวบ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดขอนแก่น ปี พ.ศ. 2547	96
ภาพที่ 7 ภาพตัดขวาง แสดงการใช้ที่ดินของชาวบ้านใน ยุคดั้งเดิมก่อนสร้างฝาย (พ.ศ. 2474-2489)	101
ภาพที่ 8 ภาพตัดขวางแสดงการใช้ที่ดินของชาวบ้านในยุคสร้างฝาย (พ.ศ. 2490-2518)	103
ภาพที่ 9 ภาพตัดขวางแสดงการใช้ที่ดินในการปลูกพืชของชาวบ้าน ในยุคพืชเศรษฐกิจ (พ.ศ. 2519-ปัจจุบัน)	104
ภาพที่ 10 ปฏิทินการใช้น้ำในรอบปี บ้านวังสาวบ ต.วังสาวบ อ.กุฉินารายณ์ จ.ขอนแก่น	105
ภาพที่ 11 ภาพตัดขวางแสดงความหลากหลายระบบนิเวศลำห้วยในอดีตตามการจำแนกของชาวบ้าน	123
ภาพที่ 12 แสดงภาพตัดขวางความหลากหลายในระบบนิเวศลำห้วยในปัจจุบันตามการจำแนกของชาวบ้าน	124
ภาพที่ 13 แสดงภาพตัดกลางฝายไม้ หรือฝายเข้มน้ำที่ก่อสร้างในช่วงปี พ.ศ. 2490	152
ภาพที่ 14 แสดงภาพตัดกลางฝายไม้ หรือฝายเข้มน้ำที่สร้างในช่วงปี พ.ศ. 2517	153
ภาพที่ 15 แสดงภาพตัดกลางฝายดินที่สร้างในปี พ.ศ. 2516	159
ภาพที่ 16 แสดงภาพตัดกลางฝายหินภูเขาที่สร้างในช่วงปี พ.ศ. 2518	164
ภาพที่ 17 แผนผังแสดงภาพรวมของระบบการนำน้ำจากฝายมาใช้ประโยชน์	170
ภาพที่ 18 ภาพถ่ายแสดงระบบการนำน้ำจากฝายมาใช้ในการทำกิจกรรมการเกษตรในปัจจุบัน	172
ภาพที่ 19 แสดงโครงสร้างกลุ่มที่มีลักษณะเป็นทางการ ในการจัดการน้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำฝายบ้าน	178

## สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 20 แสดงโครงสร้างกลุ่มไม่เป็นทางการ ในการจัดการน้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำฝ่ายต่างๆ	180
ภาพที่ 21 แสดงกระบวนการและขั้นตอนในการแบ่งขบวนน้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำ	206
ภาพที่ 22 แสดงขั้นตอนในการพิจารณาธงโทษกรณีขโมยน้ำของสมาชิกกลุ่มฝายบ้าน	212
ภาพที่ 23 แสดงโครงสร้างอำนาจของผีตามความเชื่อชาวบ้านที่สัมพันธ์กับการจัดการน้ำ	228
ภาพที่ 24 ภาพถ่ายชุดพิธีกรรมงานบุญเลี้ยงบ้านเดือน 6 ที่สัมพันธ์กับการจัดการน้ำ ของชาวบ้าน ปี พ.ศ. 2548	235
ภาพที่ 25 แสดงถึงกลไกทางจารีตประเพณี ที่สัมพันธ์กับการจัดการน้ำของชาวบ้าน	255
ภาพที่ 26 สรุปรูปภาพรวมกระบวนการก่อเกิด และการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดภูมิปัญญา ชาวบ้านในการจัดการน้ำรูปแบบฝาย	257
ภาพที่ 27 ปฏิทินการปลูกพืช-เลี้ยงสัตว์ บ้านวังสวาบ ต.วังสวาบ อ.ภูผาม่าน จ.ขอนแก่น ปี 2547	339
ภาพที่ 28 ปฏิทินการใช้แรงงาน บ้านวังสวาบ ต.วังสวาบ อ.ภูผาม่าน จ.ขอนแก่น ปี 2547	341